

מיכאל אברהם

האם יש טעם להצביע בבחירות? על רציונליזם, אנרכיזם והצו הקטגורי

לנו לפנייה. כפילוסוף מדופלם של כורסה, יותר מסביר בעיניי שלאורך ההיסטוריה של מדינת ישראל לא הייתה אפילו פעם אחת שמפלגה כלשהי קיבלה מספר קולות ששווה בדיוק מספר עגול של מנדטים. המסקנה היא שעד היום, אף אחד מאיתנו שהלך אי פעם להצביע בבחירות במדינת ישראל (ואולי בעולם כולו) לא השפיע במאומה על מה שקרה.

נניח שאנוכי הקטן מצדד בעמדותיה של המפלגה X (עלה ירוק). כעת אני עומד בפני השאלה האם ללכת ולהצביע בבחירות עבורה או להישאר ספון בביתי לועס עלים ירוקים להנאתי ועוקב בעניין אחר שידורי הטלוויזיה הקודחים והבלתי אינפורמטיביים בעליל שמתארים את מהלך ההצבעה, את הסקרים ואת מזג האוויר. כדי להכריע בשאלה הרת גורל זו, עלי להעמיד זו מול זו שתי אפשרויות: 1. אני הולך ומצביע למפלגה X. 2. אני נשאר בבית ולא מצביע. הבה נבחן כעת את התוצאות של שתי צורות ההתנהלות הללו. קל מאוד לראות שמדובר בתוצאה ולא בתוצאות, כלומר שתי צורות ההתנהלות יניבו בדיוק את אותה תוצאה. המצב היחיד שבו יש להצבעתי השפעה כלשהי, הוא אך ורק כאשר המפלגה X (אם היא עוד קיימת ולא עלתה בעשן ירוק השמימה) צברה בלעדי מספר מצביעים מדויק של מנדטים שלמים (כלומר כפולות שלמות של משהו כמו שלושים אלף קולות), פחות 1. במקרה כזה, קולי הדל יצטרף למה שנצבר, וכך לאושרי יתווסף למפלגה X מחמל לבבי עוד מנדט (היחיד מתוך ארבעה שנחוצים לה לעבור את אחוז החסימה). בכל מצב אחר אין לקול שלי שום השפעה שהיא. ודוק היטב: לא שיש לי השפעה קטנה. אין לקולי שום השפעה שהיא.

המאמר הזה נכתב בתחילת חודש פברואר למניינם. בעת כתיבתו הבחירות הולכות וקרבות (אף שבעת הקריאה הן כנראה כבר חלפו לשמחת לב כולנו), וזו בדיוק העת למעט אנרכיזם בריא. שמא יועיל הדבר לבחירות הבאות. ברצוני לבחון כאן את השאלה האם יש טעם ללכת להצביע בבחירות (עוד כשנה בע"ה). אל חשש, אני לא מתכוון לנטוש את מרומי האולימפוס הפילוסופי ולהידרדר ח"ו למדמנת הריאליה. ברצוני רק לנצל באופן ציני את הבמה הזאת כדי להסביר למה אין לך הקורא היקר שום טעם ללכת להצביע בבחירות, תהא אשר תהא עמדתך הפוליטית. לאחר מכן אסביר מדוע לדעתי בכל זאת יש חובה לעשות זאת. ולבסוף, אנסה להבהיר מדוע כל זה לא רלוונטי, לא חשוב ולא מעניין. אז שתהיה לכולנו קריאה מהנה.

פרדוקס ההצבעה

בימים טרום הבחירות אנחנו שומעים השכם והערב על החובה האזרחית הקדושה המוטלת עלינו מטעם קורא הדורות מראש ללכת ולהצביע. שלטי החוצות פונים אלינו בתחניות רמות לבל נישאר בבית ובכך ניתן לא עלינו את קולותינו למפלגות שאנחנו מתנגדים להן. לכן קודם כל אני רואה כחובתי האזרחית להסביר לקורא הנבוך מדוע מדובר בדברי הבל ורעות רוח. הפניות הללו בנויות על תחושה רווחת שלכל אדם יש השפעה קטנה, אבל כך כל אחד מאיתנו תורם את חלקו לתמונה הגדולה. לכן, מזמזם באוזנינו החיישן הפנימי שלנו, אל לנו לבזבז ליום קטנות, וכל השפעה קטנה היא חשובה. אך זוהי טעות. טיעון פשוט יראה שאין למצביע הבודד שום השפעה, ולכן אין שום טעם ללכת ולהצביע.

"מה יהיה אם כולם יעשו כמוך?"

אך כעת מיד, באופן ממש לא מפתיע, בוקעת ועולה הטענה המוחצת: "זוהי אולי השפעה. כמוך?", או אז ודאי שתהיה לכך השפעה. אכן נכון. אם כולם ילכו או לא ילכו להצביע, תהיה לדבר השפעה. אבל השאלה שעומדת בפניי היא לא האם כולם ילכו להצביע, אלא האם יש טעם שאני אישית בכבודי ובעצמי אלך להצביע. דווקא בגלל צניעותי הידועה, אני חייב להודות שזוהי שאלה שונה בתכלית. נניח שאני לא מגלה לאף אחד שלא הלכתי להצביע, אזי ההחלטה שלי לא להצביע לא משפיעה על אף אחד. כל האחרים יקבלו את החלטותיהם בעצמם, לכאן או לכאן. אלו שמושפעים מהסיסמאות ששוטפות לנו את המוח, ילכו להצביע, בלעדיי או איתי. האנרכיסטים הרציונליים יותר, לא ילכו להצביע, ושוב הם יעשו זאת בלעדיי או איתי. אלו שמכירים את הטיעון הזה (כעת כבר מדובר ברבים מקוראי פסיפס), לא ילכו להצביע. אחרים ילכו. ועדיין מה שכל שאר האזרחים יחליטו, יעשה בלי תלות בהחלטה שלי. לכן גם אם 80% מהעם יחליט לצערי לא ללכת להצביע, זוהי החלטתם בין אם אני אישית אחליט כן ללכת ובין אם אחליט שלא.

הרב מיכאל אברהם הוא ד"ר לפיזיקה, עוסק בפילוסופיה כללית, פילוסופיה יהודית ולוגיקה

אל תסתכל בקנקן (תיבות ההצבעה) אלא במה שיש בו (פתקאות ההצבעה)

צילום: לע"מ

העלמת מס מחסירה מקופת המדינה סכום כסף קטן, אבל כאן גזלתי, או לא שילמתי תמורת השירותים הנאים שאני מקבל

ונעשה רק עבורי...). במקרה של העלמת מסים נכון יהיה לומר שכל אחד תורם מעט לסכום הכללי, ופרוטוה לפרוטוה מצטרפת לחשבון גדול. לכן מי שלא משלם מס כדין, באמת לא ממלא את חובתו האזרחית. הוא לא תרם את חלקו, קטן ככל שיהיה, לחשבון הכללי. כאן יש למעשה השפעה קטנה על הקופה, אבל לא אפסית. לעומת זאת, בבחירות לכנסת, כפי שראינו, הדבר אינו כן. שם זה לא מצב של השפעה קטנה שמצטברת למשהו גדול, אלא של חוסר השפעה גמור (נוסף על כך, בבחירות גם אין את אלמנט הגזל).

סיכום עגמומי: אכן אין טעם ללכת להצביע

מניסיון רב שנים של התמודדות עם חברי האנרכיסטים (ובעיקר עם בני יוסי, הרציונלי עד כלות), זהו טיעון שאין עליו תשובה. על אף שברור לכל אחד שהתמונה הגדולה אינה אלא הצטברות של התרומות הקטנות של כל אחד מהמצביעים, כל טיעוני ה"מה יקרה אם כולם יעשו כך" לא מחזיקים מים. הם מתנפצים אל סלעי הלוגיקה האכזרית שתוארה למעלה. המשמעות היא כמוכרן שאדם רציונלי לא אמור להשחית את זמנו וללכת להצביע בבחירות לכנסת. אבל אם כולם יעשו זאת,

אין לצעד שלי שום השפעה שהיא. אם אלך או לא אלך, המפה הפוליטית תיראה בדיוק אותו דבר. המסקנה היא שהשתתפות בבחירות בכל פורום מעבר לוועד בית של וילה היא בזבוז זמן מיותר. שמא תשאלו, מה נעשה עם כל שלטי החוצות שבהם מנהיגינו הנערצים קוראים לנו למלא את חובתנו האזרחית? מכיוון שאני אמון על שפה נקייה, אומר שהשלטים (וגם ה"מנהיגים") ראויים לכל היותר לצור על פי צלוחיתם של אנשים קדי טעם. הא ותו לא.

בין הצבעה להעלמת מסים

אחדד כעת מעט יותר את הטיעון. לכאורה טיעון דומה יכול לעלות ביחס לתשלומי מס הכנסה. אדם רגיל שמעלים מס הכנסה לא באמת פוגע במישהו. 1,000 ש"ח שיחסרו בקופת המדינה לא יורגשו בשום מקום. אולי באחד המחשבים יירשמו כמה ספרות שונות הרחק אחרי הנקודה העשרונית, אבל זה לא ישפיע בשום צורה על אף אחד מאיתנו. אחרון העניינים יקבל את קצבתו, ואחרון בקבוקי היין יוחזר על ידי אשת ראש הממשלה לחנות גלילות הפיסטוק וימוחזר, בלי תלות בחסרונו של עוד 1,000 ש"ח בקופת המדינה. יותר מזה, גם כאן הטענה מה יקרה אם כולם יעשו כך אינה רלוונטית, ומאותן סיבות

חוויה באנגליה

"חוויה באנגלית" סאמר-סקול בלונדון לנוער דתי

בס"ד

מועד A: י"א-כ"ז תמוז (28.6-14.7)
מועד B: י"א-כ"ז אב (27.7-12.8)

- ▶ לימודי אנגלית בתכנית ייחודית ב-20 רמות שונות עם חברה מכל העולם
- ▶ מגורים בקרב קהילה יהודית חמה באזור יוקרתי ובטוח
- ▶ לינה במלון כשר בבעלות יהודית לאורך כל התקופה
- ▶ טיולים, אטרקציות ובילויים בכל יום בלונדון ומחוצה לה
- ▶ מזון כשר למהדרין, כל אחד לפי טעמו, ושפע פיננסי
- ▶ מדריכים שומרי מצוות, אקדמיים, בעלי ניסיון רב בחינוך ובמיוחד בתכנית זו
- ▶ מאות בוגרים מרוצים מחוויה בלתי נשכחת לכל החיים

מתאים לגילאי 13-19, מאולפנות ומישיבות תיכוניות

londonisfun.co.il
02-6450584

הצלחה של
28 שנים

ח.ל.ט

התוצאות (חובות קטגוריות). לכן הטענה האנרכיסטית-רציונלית שאין למעשה זה שום השפעה רעה, שהיא כמובן טענה נכונה, אינה רלוונטית במישור המוסרי. כל מי שחש שיש חשיבות להצבעה בבחירות או לתשלום הגון של מס הכנסה על אף טענותיו הצודקות של הרציונליסט האנרכיסטי לא יוכל להתחמק מהכרה בצו הקטגורי כבסיס הכרחי להתנהגות מוסרית. אין שום בסיס אחר לתקפותן של חובות כאלה ולדחיית הטענות האנרכיסטיות. למרבה האירוניה, מתברר שאף שהצו הקטגורי לא תלוי בעובדות ולא מיועד למנוע מצבים רעים, הוא היחיד שיכול לעשות זאת. בלעדיו מצבנו הריאלי והקונקרטי היה עגום למדי (כי כולם היו מעלימים מסים ולא הולכים להצביע בבחירות). יוסי, בני הרציונלי דנו, טוען שהשוטים (כמוני) שמקבלים את הצו הקטגורי כמחייב מצילים את העולם מאנשים רציונליים כמוהו. הוא מודה בכל בוקר במסגרת ברכות השחר ("שלא עשני שוטה") לקאנט על התרגיל המבריק שלו, שבאמצעותו הוא מצליח לשכנע אנשים רציונליים בחוק מוסרי אווילי, חסר השפעה ובסיס, ובכך הוא משפיע על העולם, ובעצם מציל אותו. לי הקטן, אחד מאותם שוטים, לא נותר אלא להתכונן לצאת ידי חובה ולענות על כורחי אמן.

יש כאן פילוסוף?

פעם שמעתי מחובב פילוסופיה (איני זוכר מיהו), שחלום חייו הוא שפעם ידליקו בבהילות את האורות באולם הקולנוע ואנשים היסטריים יזעקו "יש כאן פילוסוף?". ממעמקי כורסתי אני מניח שרוב הקוראים, כמוני, לא חוו אירוע מרנין שכזה בעודם בחיים. הסיבה לכך היא, כאמור למעלה, שבחסדו של הבורא יתברך שמו האיום הרציונלי על עולמנו הוא מזערי עד אפסי. הפילוסוף לא עוזר במאומה לאף אחד ולא מעניין אף אחד, לא בקולנוע ולא מחוצה לו. גם אם מי מאיתנו פוגש מדי פעם רציונליסט מרדן שמעלה טיעונים אנרכיסטיים כמו אלה שהוצגו כאן, וגם אם כמובן אין ולא יכולה להיות לנו שום תשובה עבורו, העצה היעוצה היא פשוט להתעלם ממנו. זה מיעוט זניח וחסר השפעה ב"ה. אז שלא יצביע, או שיעלים מס, אז מה? גם אם זה הפוך לחוק כללי אף אחד מבין קוראי שלטי הבחירות בעולם הזה או כתביהם, לא ישמע על החוק הזה. אמנם ראינו כבר שהחשש המעשי אינו רלוונטי במישור האתי, אבל למי איכפת מחוקים אתיים כל עוד בשופטני עסקינן, והטיפשות דקדושה שומרת עלינו מכל משמר...

עמנואל קאנט

אז באמת לא תהיה כאן דמוקרטיה, לא? מאידך, אני מחליט רק לגבי עצמי ולא לגבי כולם, אז בין כה וכה אין להחלטתי שום משמעות. יותר מזה, הבורא הרחום והחנן והכל יכול דאג לכך שאחוז האנשים הרציונליים בחברה האנושית יהיה זעום מספיק כדי למנוע כל תוצאה שתהיה מורגשת ברמה המקרוסקופית. החברה האנושית כמעט נקיה מחשש רציונליות ב"ה.

מה לכל זה ולצו הקטגורי של קאנט?

למיטב הבנתי, האופן היחיד לנמק את החובה האבסורדית ללכת ולהשחית את זמני על הצבעה חסרת טעם, הוא על בסיס הצו הקטגורי של קאנט. עמנואל קאנט היה פילוסוף גרמני בן המאה ה-18. רבים רואים בו את גדול הפילוסופים של העת החדשה ומגדולי הפילוסופים בכל הזמנים. שלושה מספריו מוקדשים לפענוח וביסוס יסודותיה של האתיקה. קאנט, כדרכו תמיד, גם בתחום זה מחפש ביסוס רציונלי לחובה המוסרית, כמו גם הגדרה חדה של החובה הזו. מסקנתו היא כי יסוד המוסר הוא בצו קטגורי (categorical imperative), להבדיל מהיפותטי, כלומר צו מוחלט ובלתי מותנה בעובדות או בכל דבר אחר מחוץ לו עצמו. תכנו של הצו הזה, לפי אחד הניסוחים, הוא: "עשה מעשיך רק על פי אותו הכלל המעשי אשר, בקבלך אותו, תוכל לרצות גם כן כי יהיה לחוק כללי".

בדרך כלל אנשים מבינים שמשמעות הצו הקאנטיאני היא שאם אני לא אנהג נכון גם אחרים לא ינהגו נכון, ואז העולם ייראה רע. לכן אסור לגנוב, כי אם אני אגנוב מאנשים אחרים, הם יגנובו ממני ויגנובו בכלל. כך גם אני אסבול וגם העולם לא יהיה מקום נוח במיוחד לחיות בו. הלל הזקן כבר אמר (בבבלי, שבת לא ע"א): "דעלך סני לחברך לא תעביד" (מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך). רבים נוהגים להטיף למי שפוגע בזולת: "האם היית רוצה שיעשו גם לך כשכונתם היא שאם אני אעשה לו ככה?!", כשכונתם היא שאם אני אעשה לו גם הוא יעשה לי. לכאורה זוהי משמעות דבריו של קאנט, שדורש מאיתנו לנהוג בצורה שהיינו רוצים שתהיה לחוק כללי. אך משמעותו של הצו הקטגורי, וכנראה גם משמעות דבריו של הלל הזקן, היא אחרת. לדעתו של קאנט אין לתועלת ולתוצאות, ובעצם לעובדות בכלל, דבר וחצי דבר עם מוסר. ההערכה המוסרית של מעשה כלשהו לא נעשית מתוך הערכת